

مروری بر ادبیات علمی و تجربیات جهانی اقتصاد مقاومتی آیا «اقتصاد مقاومتی» ساخته و پرداخته ماست؟

جواد غیائی

چه زمانی و چرا مقاومت اقتصادی در ادبیات علمی جهانی مطرح شد؟

اگر چه توجه به مقاوم سازی اقتصاد بعد از ۲ بحران مالی اخیر در سال های ۹۷ و ۲۰۰۷ میلادی تشدید شد اما به نظر می رسد بتوان مفاهیم نزدیک به این موضوع را قبل از آن نیز جست و جو کرد. به عنوان مثال در بین مکاتب توسعه، مکتب وابستگی در مقابل مکتب مدرنیسم سر بر می آورد بر لزوم استقلال کشورها برای نیل به توسعه اقتصادی تاکید می کند. این مکتب که بیشتر توسط اندیشمندان آمریکای جنوبی که کشور هایشان زخم های عمیقی از امپریالیسم جهانی بر سینه داشتند مطرح شد بر این موضوع تاکید می کند تا زمانی که استقلال کامل کشورها تامین نشود، سود تلاش های اقتصادی هر کشور در حال توسعه (کشورهای پیرامون) به طور ناخودآگاه نصیب کشورهای توسعه یافته (کشورهای مرکزی) می شود. این مکتب در برابر مکاتب مدرنیسم و همچنین جهانی سازی قرار دارد که بر تقسیم کار جهانی، کاهش موانع برای حداکثر سازی مرادوات جهانی و مانند آن تاکید می کند. البته لازم به توضیح است که این مکتب فقط از جهت توجه به استقلال و تاکید بر رشد درونی شباهت هایی با اقتصاد مقاومتی دارد چرا که اقتصاد مقاومتی، اقتصادی برون گرا معرفی شده که تلاش می کند بیشترین استفاده را از فرصت های خارجی داشته باشد. در ادامه به تشریح ۲ بحران بزرگ دهه های اخیر که سبب افزایش توجه به مقاوم سازی اقتصاد شد می پردازیم.

بحران مالی شرق آسیا

بحران جنوب شرقی آسیا که در سال ۱۹۹۷ رخ داد و پیامدهای آن متوجه تمام جهان شد ۲ علت عمده داشت: ۱- وابستگی این کشورها بر صادرات و تمرکز بازارهای خارجی برای فروش محصولات خود ۲- حجم بالای سرمایه گذاری خارجی در این کشورها.

رشد صادرات: دهه ۱۹۹۰ دوره رشد اقتصادی حیرت انگیز

کشورهای جنوب شرقی آسیا بود. علت جهش اقتصادی این کشورها را نرخ پس انداز بالا و تاکید بر آموزش نیروی کار و همچنین ثبات محیط اقتصادی-مثل تورم مهار شده- می دانند. همزمان تجارت خارجی نیز به کمک رشد در این کشورها می آید چنانچه نرخ رشد صادرات در این کشورها بیش از ۲ برابر سرعت رشد تولید ناخالص داخلی بوده است. لذا مشکل اول از این جا خود را نشان می دهد؛ وابستگی بیش از حد اقتصادی به صادرات. ژاپن در دهه های ۸۰ تا ۸۰ و بعد ااتایوان، سنگاپور، کره جنوبی و هنگ کنگ نیز در دهه های ۹۰ و ۸۰ بر سیاست توسعه صادرات تاکید جدی داشتند این موضوع در شرایط عادی اقتصاد کاملاً مثبت تلقی می شود و یک علت مهم رشد این کشورها بوده است چرا که گسترش صادرات در شرایط رقابتی نیازمند گسترش بهره وری و رقابت پذیری است که می تواند پایه های اقتصاد را تقویت کند.

رشد سرمایه گذاری خارجی: در این شرایط مقدمات برای مشکل دوم ایجاد می شود؛ تولید و صادرات زیاد در این کشورها، جذابیت سرمایه گذاری را افزایش می دهد و نرخ های بهره در این کشورها افزایش می یابد. نرخ بهره بالا حجم بالایی سرمایه را راهی این کشورها می کند. چنانچه از سال ۹۲ تا ۹۷ حدود نیمی از جریان ورودی سرمایه کشورها در حال توسعه راهی کشورهای شرق آسیا شد. البته تا این جا همه چیز خوب است چرا که جذب سرمایه خارجی یکی از اهداف کشورها در حال توسعه و یکی از پیشنهاد های همیشگی نهادهای بین المللی مثل صندوق بین المللی پول است. این سرمایه هائیز به کمک تولید و صادرات بیشتر در این کشورها می آید.

شروع بحران: اما این شرایط خوب اقتصادی و رشد های خود افرای بر مبنای صادرات تا زمانی ممکن است که همیشه بازارهای بدون رقیب در خارج برای کالاها وجود داشته باشد اما با ورود چین به جمع این کشورها و تمرکز این کشور بر صادرات کالا مبتنی بر نیروی کار ارزان خود مشکلات شروع شد. کره جنوبی ناچار شد تا ارزش پول ملی خود را کاهش دهد تا کالاهایش رقابت پذیر

اقتصاد مقاومتی، مفهومی است که برای اولین بار در سال ۱۳۸۹ توسط مقام معظم رهبری مطرح شد و پس از بحث و تبادل نظر درباره آن در بهمن ماه ۱۳۹۲ سیاست های کلی اقتصاد مقاومتی تدوین و ابلاغ گردید. از همان ابتدای طرح این موضوع و مخصوصاً بعد از ابلاغ سیاست ها با توجه به بند ۲۱ سیاست ها که مربوط به تبیین و گفتمان سازی ابعاد اقتصاد مقاومتی است این سوال مهم مطرح شد که جایگاه این مفهوم در ادبیات رایج علم اقتصاد چیست و چه تولیدات علمی و تجربیات جهانی در این باره وجود دارد. واقعیت آن است که اگر چه تجربیات و تعاریف علمی با تعریف اقتصاد مقاومتی تطبیق دقیق ندارد اما موضوع مقاوم شدن اقتصادها به عنوانی مختلف در جهان و ادبیات علمی مطرح بوده و در سال های اخیر به دلایلی که تشریح خواهد شد بیشتر شده است. لذا ادبیات موجود اگر چه قریب به هائی با اقتصاد مقاومتی دارد ولی قطعاً عین آن نیست. اما به هر حال مطالعه این تجربیات جهانی می تواند به تدوین و تبیین این موضوع کمک کند. در این نوشتار کوتاه علاوه بر مطالعه این ادبیات علمی در مورد علل مطرح شدن این موضوع، تعریف و همچنین شاخص سازی برای سنجش تجربی میزان مقاوم بودن اقتصاد و برخی تجربیات جهانی در این خصوص نیز بررسی می شود.